

Algunes notes sobre la Llei Orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència. Menció especial a l'àmbit de l'oci educatiu

Recepció: 26/02/2023 / Acceptació: 16/06/2023

Resum

El dia 5 de juny de 2021 va ser publicada al Butlletí Oficial de l'Estat la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència. Els articles 48 i 49 de la norma esmentada estableixen el marc regulador bàsic de la protecció de la infància i l'adolescència davant de la violència en l'àmbit de l'esport i l'oci. Ambdós preceptes contenen les obligacions principals atribuïdes a les administracions públiques i a les entitats que realitzen activitats d'aquesta mena amb persones menors d'edat de forma habitual, entre les quals destaca la posada en pràctica de protocols i la designació de la figura del delegat o delegada de protecció. Doncs bé, aquest estudi aprofundeix en les característiques essencials i els principis informadors que han de guiar la implementació de la norma en l'àmbit de l'oci educatiu per assegurar entorns protectors i assegurances per a nenes, nens i adolescents.

Paraules clau

Violència, infància, entorns protectors, benestar infantil, delegat de protecció.

Algunas notas acerca de la Ley Orgánica de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia. Especial mención al ámbito del ocio educativo

El día 5 de junio de 2021 fue publicada en el Boletín Oficial del Estado la Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio, de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia. Los artículos 48 y 49 de la mentada norma establecen el marco regulador básico de la protección de la infancia y la adolescencia frente a la violencia en el ámbito del deporte y el ocio. Ambos preceptos contienen las principales obligaciones atribuidas a las administraciones públicas y a las entidades que realizan actividades de esta índole con personas menores de edad de forma habitual, entre las que destaca la puesta en práctica de protocolos y la designación de la figura del delegado o delegada de protección. Pues bien, el presente estudio ahonda en las características esenciales y los principios informadores que deben guiar la implementación de la mentada norma en el ámbito del ocio educativo para asegurar entornos protectores y seguros para niñas, niños y adolescentes.

Palabras clave

Violencia, infancia, entornos protectores, bienestar infantil, delegado de protección.

Notes on the Organic Law for the integral protection of children and adolescents against violence. With particular attention to the educational leisure area

On 5 June 2021, Organic Law 8/2021, of June 4, for the integral protection of children and adolescents against violence, was published in the BOE Spanish Official State Gazette. Articles 48 and 49 of this law establish the basic regulatory framework for the protection of children and adolescents from violence in the field of sport and leisure. Both describe the main obligations placed on public administrations and entities that carry out activities of this kind with minors on a regular basis, including the introduction of protocols and the designation of the figure of the protection delegate. This study takes a closer look at the essential characteristics and principles that should guide the implementation of the law in the field of educational leisure to guarantee protective environments and safety assurances for children and adolescents.

Keywords

Violence, childhood, protective environments, child welfare, protection delegate.

Com citar aquest article:

Ravetllat Balleste, I., Marzo Arpón, M., Giralt i Rovira, P. J., Morata García, T. i Palasí Lluna, E. (2022).

Algunes notes sobre la Llei Orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència. Menció especial a l'àmbit de l'oci educatiu. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 82, p. 58-74.

Introducció

Els articles 48 i 49 de la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència –d'ara endavant, LOPIVI– estableixen el marc regulador bàsic de la protecció de la infància i l'adolescència davant de la violència en l'àmbit de l'esport, l'oci*. Tots dos contenen les principals obligacions atribuïdes a les administracions públiques i a les entitats que realitzen activitats d'aquesta índole amb persones menors d'edat de forma habitual, entre les quals destaquen l'adopció i l'aplicació de protocols d'actuació que continguin les actuacions necessàries per generar entorns segurs o lliures de violència, així com la designació de la figura del delegat o delegada de protecció (Sánchez, 2022a).

Els espais o contextos en què tenen lloc les activitats esportives i de lleure estan cridats a exercir un rol fonamental en la formació en valors

Sembla estar fora de tot dubte que els espais o contextos en què tenen lloc les activitats esportives i de lleure estan cridats a exercir un rol fonamental en la formació en valors i la culturalització de les nenes, nens i adolescents –d'ara endavant, NNA. A més, i en línia amb allò apuntat, hi ha evidències científiques i pràctiques avaluades que reforcen la idea que aquest tipus d'activitats promouen accions que contribueixen a l'aprenentatge i a la pràctica de la participació, tant social com individual, dels NNA (Novella et al., 2015; Morata et al., 2021), alhora que també incideixen en la seva major sensibilització social davant de temàtiques que impacten en el seu desenvolupament personal i en la construcció d'una ciutadania activa i involucrada en pro del bé comú (Arguilea et al., 2022).

Certament, l'àmbit de l'esport i més encara el de l'oci educatiu són especialment rellevants per a la construcció d'un model de ciutadania activa, amb capacitat de mobilització i activisme social, especialment pel que promouen i impulsen, entre d'altres, la trobada i l'intercanvi horitzontal entre iguals, l'associacionisme infantil i juvenil i els espais de debat i reivindicació social sobre qüestions que afecten directament els NNA. Així mateix, els espais esportius i de lleure educatiu exerceixen un rol de mediació entre les necessitats i demandes de la infància i l'adolescència i les administracions públiques, cosa que els converteix en un escenari propici per incidir i afavorir en el canvi de paradigma propugnat per la LOPIVI a l'hora de fer front a les situacions de violència que afecten NNA.

Per tot plegat, aquest article aprofundeix en el coneixement del contingut de la Llei, així com de les principals novetats que aquesta incorpora a l'ordenament jurídic espanyol, molt en particular amb les previsions relatives a l'àmbit de l'oci educatiu. És per això que el nostre text comença amb una anàlisi de les principals motivacions que van portar el legislador espanyol a normar sobre la matèria, així com a identificar els elements essencials característics de la LOPIVI. Tot seguit, s'endinsa en la significació de les nocions de violència, bon tracte i entorn protector, que són, precisament, sobre les quals pivota l'articulat de la norma objecte del nostre estudi. No en va, un

L'àmbit de l'esport i més encara el de l'oci educatiu són especialment rellevants per a la construcció d'un model de ciutadania activa

dels compromisos adquirits per la LOPIVI és, precisament, el de garantir que aquests espais de socialització no formal de què tractem es converteixin, com altres contextos –com seria, per exemple, el de l'educació formal–, en entorns ben tractants i lliures de violència. En tercer lloc, es fa èmfasi en el deure de comunicació de les situacions de violència. D'aquesta manera, es desgrana detalladament el deure genèric de comunicació, predicable de qualsevol ciutadà o ciutadana, així com el considerat qualificat, que fa referència a tots aquells subjectes que treballin directament amb NNA, inclosos, per descomptat, tots els que ho fan en el context del lleure educatiu. Efectuades aquestes reflexions de caràcter més ordinari, es tanca aquest capítol amb una menció general a la figura del delegat o la delegada de protecció, institució clau en la prevenció, detecció precoç i intervenció, davant de les possibles situacions de violència sobre la infància i l'adolescència compreses a l'àmbit de l'oci educatiu.

Origen i principis emanats de la LOPIVI

L'aprovació de la Llei Orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència ha suposat una gran fita en matèria de protecció dels NNA a Espanya, que es converteix així en un dels primers països del món amb una legislació d'aquest caràcter.

La tramitació de la Llei es va iniciar tres anys després que el 2018 el Comitè dels Drets dels Infants reiterés la necessitat d'aprovar una llei integral de violència sobre la infància a l'Estat espanyol, que hauria d'ésser anàloga pel que fa a l'abast normatiu a l'aprovada en el marc de la violència de gènere (Comitè dels Drets de l'Infant, 2018; Guirado i Ramón, 2020). Un text legal cridat a complir les prescripcions de la Convenció sobre els Drets de l'Infant i l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible, concretament la seva meta 2 (posar fi al maltractament, l'explotació, el tràfic i totes les formes de violència i tortura contra els infants), així com completar la incorporació definitiva al sistema jurídic espanyol de la Directiva 2011/93/UE, de 13 de desembre de 2011, relativa a la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual de les persones menors de edat i la pornografia infantil (Comitè dels Drets de l'Infant, 2011). Igualment, també cal tenir en compte la Recomanació del Consell Europeu 2021/1004, de 14 de juny de 2021, per la qual s'estableix la garantia infantil europea, per tal de prevenir i combatre l'exclusió social dels NNA necessitats, la lluita contra la pobresa infantil i el foment de la igualtat d'oportunitats, contribuint a més a la defensa dels drets dels infants.

Això no obstant, *ut supra*, el cert és que l'aprovació de la LOPIVI tan sols suposa un dels primers passos, dels múltiples que s'han de fer, per propendrir a un canvi efectiu de paradigma social que vingui a eradicar la violència contra la infància i adolescència en qualsevol de les seves manifestacions. Cal,

L'aprovació de la LOPIVI tan sols suposa un dels primers passos, dels múltiples que s'han de fer, per propendrir a un canvi efectiu de paradigma social que vingui a eradicar la violència contra la infància i adolescència

doncs, desenvolupar els diferents mecanismes i instruments de què la Llei disposa per prevenir la violència i implementar als diferents nivells administratius –estatal, autonòmic i local– qüestions de gran rellevància (Martínez i Escorial, 2021). D'aquesta manera, la LOPIVI es planteja com a objectiu principal garantir els drets fonamentals dels NNA davant de qualsevol tipus de violència. Tot això, a través d'una sèrie de mesures de protecció integral que abasten des de la sensibilització, la prevenció i la detecció precoç fins a la reparació de danys en tots els àmbits quotidians.

Segons dades del Ministeri de Drets Socials, el 2020 es van presentar 35.778 denúncies que tenien com a víctima un NNA. 5.685 denúncies per delictes contra la llibertat sexual, la majoria contra nenes, que continuen representant el 50% de la totalitat; i 5.851 denúncies per violència en l'àmbit familiar, i les més afectades són les adolescents entre 14 i 17 anys. D'altra banda, el Registre Unificat de Maltractament Infantil va constatar el 2019 un total de 15.365 notificacions de maltractament (1.412 d'abús sexual, 5.952 de maltractament emocional, 3.654 per violència física i 8.755 per negligència). Aquestes xifres, sens dubte, representen només una petita mostra del que s'esdevé a la realitat, amb les greus conseqüències que comporta per a les víctimes i el conjunt de la ciutadania (Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030, 2020).

Davant aquest escenari, la LOPIVI pretén, en primer terme, promoure les condicions adequades per garantir entorns segurs de vida –lliures de violència– per a tots els NNA; i en el cas que la violència arribi a produir-se, incideix en la importància fonamental de la seva identificació ràpida i en l'exigència d'una atenció al més àgil i eficaç possible. A més, la norma estableix les bases per afavorir el ja esmentat i imprescindible canvi de mentalitat social i enviar un missatge rotund de rebuig davant de qualsevol forma de violència exercida contra els NNA (Saracostti i Castillo, 2021). En línia amb allò apuntat, i per aconseguir una veritable concreció de les previsions contingudes a la LOPIVI, la norma identifica diversos nivells d'intervenció (sensibilització, prevenció i detecció precoç), així com diversos àmbits d'actuació, entre els quals hi ha el de l'esport, l'oci i el lleure educatiu.

La LOPIVI pretén, en primer terme, promoure les condicions adequades per garantir entorns segurs de vida

En resum, la LOPIVI es caracteritza per tres elements essencials que inspiren de manera transversal tot el seu articulat: la seva integralitat, ja que abasta tots i cadascun dels àmbits en què els NNA desenvolupen la seva vida, igual que s'estén a qualsevol mena de mesures, ja siguin formatives, preventives o de detecció precoç; el seu enfocament de drets, cridat a reconèixer la dignitat de la persona, independentment de la seva edat; i, finalment, la seva voluntat manifesta per eradicar, més que castigar, la violència, per tal de donar resposta a la Meta 16.2 dels Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS).

Concepte de violència, bon tracte i entorn protector

Aquest article pren com a eix vertebrador la noció de violència continguda a la mateixa LOPIVI, conceptualització que va més enllà, fins i tot, que les previsions estipulades a l'article 19 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant. Així, es defineix violència com:

Tota acció, omissió o tracte negligent que priva les persones menors d'edat dels seus drets i benestar, que amenaça o interfereix el seu ordenat desenvolupament físic, psíquic o social, amb independència de la forma o mitjà de comissió, inclosa la realitzada a través de les tecnologies de la informació i la comunicació, especialment la violència digital. (article 1.2 LOPIVI)

Com es pot comprovar, aquest incís segon de l'article 1 de la LOPIVI apunta la idea que referir-se a violència contra la infància i l'adolescència no només suposa tractar els seus drets en clau de consciència, sinó també evidenciar-ne el reconeixement social, tant per les persones adultes com pels mateixos NNA (Bello i Rodríguez, 2019).

La Llei mira de trencar amb la manera més clàssica de conceptualitzar la violència

Dit d'una altra manera, la Llei mira de trencar amb la manera més clàssica de conceptualitzar la violència, molt vinculada amb determinades manifestacions d'aquest fenomen (violència sexual, assetjament escolar, maltractaments físics, abusos de poder, per citar-ne només alguns), i fer un salt qualitatiu que ens permeti associar aquesta noció amb qualsevol tipus d'acció o omissió que privi les persones menors d'edat dels seus drets i benestar. Aquesta circumstància que, a priori, podria semblar molt lloable i encertada, topa des del nostre punt de vista amb la encara avui legitimació cultural de certes formes de violència molt arrelades al nostre context social. Aquest seria el cas, per exemple, de la validació del càstig físic moderat –bufetejar, colpejar– com un recurs educatiu o de correcció parental sobre els NNA (Guilabert, 2020; García, 2017). Així mateix, quan s'exerceix la violència no de manera directa contra els NNA o els seus cossos, sinó més aviat amb afeccions més subtils a l'exercici de determinats drets civils –llibertat de moviment i acció, reunió, esbarjo, entre d'altres–, no és tan evident que sigui considerada i, per tant, tractada com a tal (Sánchez-Morago i Becerril, 2019). Una cosa semblant també s'esdevé quan es consideren situacions de violència indirecta, a l'estil de bromes, o quan es fa referència a la participació de certs subjectes com a mers espectadors de la violència perpetrada per tercers (Montserrat et al., 2022).

Trobem algunes mostres de tot plegat en certs aforismes o dites populars que durant dècades han format part del refranyer català, que si bé és cert que actualment ja no gaudeixen d'excessiva popularitat, no deixen de contenir

una càrrega cultural i de tracte cap a la infància que, de manera subconscient, encara perdura en certes pràctiques educatives. Heus ací algunes cites a simple manera de reflexió (Ravetllat, 2015):

Creixen els infants, creixen els treballs
 Plors d'infant, tal com venen se'n van
 Crieu fills, crieu corbs
 Al fill dolent, pa i escarment
 Ama ton fill i castiga'l bé
 De tant que et vull, et trac un ull
 El pare guanya el ral i el fill el gasta mal
 Fill dolent, val més malalt que valent
 Fill dolent, val més molt lluny que present
 Pa de mill, no el donis a ton fill
 El que no es castiga d'infant no es corregeix de gran

Per aconseguir superar aquesta manifesta ambivalència entre la nova formulació que del concepte violència ens ofereix l'incís segon de l'article 1 de la LOPIVI i la seva tradicional caracterització per part de certs sectors del nostre entorn comunitari, ens sembla del tot imprescindible un treball d'autoconsciència, sensibilització i formació de la població en general i dels NNA en particular sobre totes les formes de violència, tal com aquestes són concebudes per la mateixa LOPIVI, incloses, per descomptat, aquelles que són qualificades com de més subtils (Salazar et al., 2016).

En qualsevol cas, i d'acord amb allò estipulat a l'incís tercer del mateix article 1 de la LOPIVI, s'ha d'entendre sempre per violència “el maltractament físic, psicològic o emocional, els càstigs físics, humiliants o denigrants, el descuit o tracte negligent, les amenaces, injúries i calúrnies, l'exploració, incloent-hi la violència sexual, la corrupció, la pornografia infantil, la prostitució, l'assetjament escolar, l'assetjament sexual, el ciberassetjament, la violència de gènere, la mutilació genital, el tràfic d'éssers humans amb qualsevol fi, el matrimoni forçat, el matrimoni infantil, l'accés no sol·licitat a pornografia, l'extorsió sexual, la difusió pública de dades privades, així com la presència de qualsevol comportament violent en el seu àmbit familiar” (article 1.3 LOPIVI).

Finalment, i també en estreta relació amb aquesta noció de violència, s'ha de portar a col·lació que la LOPIVI no fixa cap limitació respecte als possibles agents generadors de la mateixa, incloent-hi el mateix col·lectiu de NNA (Cabrera, 2022).

Per tot plegat, i mirant de superar la forma com el concepte de violència s'ha concebut històricament en el nostre sistema normatiu, la LOPIVI no es conforma només d'habilitar un marc legal cridat a eliminar tota manifestació

La LOPIVI pretén establir les bases d'un enfocament més centrat en el principi del bon tracte, que garanteixi el seu desenvolupament holístic i asseguri la seva participació

de violència, sinó que, per contra, també pretén establir les bases d'un enfocament més centrat en el principi del bon tracte cap a NNA, que garanteixi el seu desenvolupament holístic atenent sempre el seu interès superior, i tot això, per descomptat, assegurant la seva participació en la seva avaluació i delimitació i exclouent-hi qualsevol indicatiu de discriminació. D'aquí ve que l'objecte de la norma sigui la garantia dels drets dels NNA a la seva integritat davant de qualsevol forma de violència, assegurant el lliure desenvolupament de la seva personalitat, la qual cosa, sens dubte, va més enllà de la mera supressió de la violència (Martínez i Escorial, 2021; Pérez, 2021; Rodríguez i Blanco, 2020). Dit d'una altra manera, el bon tracte s'erigeix en quelcom més que ser un simple antònim del terme maltractament, perquè representa una noció que convida a pensar i construir des de la proactivitat (González, 2022).

En síntesi, la LOPIVI defineix per primera vegada a la normativa espanyola la noció de bon tracte, identificant-lo com "aquell que, respectant els drets fonamentals dels infants, i adolescents, promou activament els principis de respecte mutu, dignitat de l'ésser humà, convivència democràtica, solució pacífica de conflictes, dret a la protecció de la llei, igualtat d'oportunitats i prohibició de discriminació d'infants i adolescents" (art. 1.3 LOPIVI).

La LOPIVI també convida a focalitzar més l'atenció en el fet de com tenir cura

Així mateix, la LOPIVI també convida a integrar en el discurs de la protecció a la infància i l'adolescència no només les conductes que cal evitar –eradicar– sinó també aquelles a què s'ha de tendir. En altres paraules, focalitzar més l'atenció en el fet de com tenir cura i com tractar bé els NNA (FAPMI-ECPAT, 2022). Aquest model del bon tracte parteix de les necessitats de la infància i l'adolescència, que no sempre són del tot conegudes, i es vincula, com no podria ser d'altra manera, a tot el context vital dels NNA. Un ambient protector és aquell en què NNA adquireixen les millors eines per a la construcció del seu esdevenir diari, gaudint d'oportunitats per desenvolupar les seves capacitats individuals en un context segur i propici (Salazar et al., 2016). Així, davant del maltractament, i des d'una lògica de drets, el bon tracte s'ha de considerar una bona pràctica en el procés de socialització per fomentar una cultura de respecte als drets dels NNA. Aquest paradigma del bon tracte interpel·la, de la mateixa manera, a la manera com els adults es relacionen amb els NNA quotidianament, tant a les famílies com a la resta d'espais comunitaris (Noble-Carr i MacArthur, 2020).

Arribats a aquest punt, és particularment significatiu atorgar als NNA l'oportunitat de pronunciar-se en primera persona sobre què entenen per un espai segur o protector, és a dir, lliure de violència. Crida l'atenció comprovar com a l'estudi de Bello hi ha una franja entre el 50-60% de les persones entrevistades –NNA de 10 a 14 anys– que qualifiquen d'insegurs diversos espais i llocs més aviat propis i habituals de la infància i l'adolescència. Ens referim, per exemple, a l'espai urbà pel qual les persones menors transiten o juguen; així, el parc, la plaça i els carrers de la ciutat es perceben com a espais insegurs per a més de la meitat de NNA consultats (concretament pel 59,3%; el

56,3% i el 48,7%, respectivament). Però, a més, també els centres educatius, que no les aules de classes, són identificats com a llocs poc fiables per una mica més del 54% de les persones menors d'edat requerides (54,2%). I, finalment, si ens aproximem a contextos de vida vinculats amb l'oci educatiu, com poden ser un campament o unes colònies d'estiu, ens trobem que el 32,5% dels NNA entrevistats els conceben igualment com a espais insegurs (aquí cal afegir un 22,6% que no té clara la resposta). La xifra disminueix una mica quan s'esmenta l'àmbit associatiu, en concret a un 15,1%, amb un gens menyspreable 34,8% de NNA que, en ser inquirits sobre aquesta variable, contesten que "no ho saben" (Martínez i Rodríguez, 2019).

El deure de comunicar situacions de violència

Perquè el sistema de protecció pugui respondre de la manera més eficaç a les situacions de violència cal articular mecanismes que permetin tenir coneixement del màxim nombre possible de casos. Per això, és fonamental que totes les persones que tinguin coneixement d'una possible situació de violència siguin capaces de comunicar-la a l'autoritat competent.

En aquest sentit, la LOPIVI deroga l'article 13.4 de la Llei Orgànica de Protecció Jurídica del Menor, igual que dedica un títol complet, en concret el Títol II, al deure de comunicar situacions de violència (articles 15 a 20). Aquest grup de preceptes sistematitza aquesta obligació atenent diversos nivells d'exigència, preveient, en primer lloc, un deure genèric de comunicació, predicable de qualsevol ciutadà o ciutadana, i afegint-hi, tot seguit, un deure qualificat de comunicació referit en aquest cas a totes aquelles persones que treballin directament amb NNA. Així mateix, i tenint en compte la consideració de NNA com a subjectes titulars de drets, es reconeix de manera expressa la facultat, que no el deure, de les persones menors d'edat de comunicar aquestes situacions de violència a qui correspongui.

Efectivament, s'estableix un deure genèric de tota la ciutadania de comunicar de forma immediata a l'autoritat l'existència d'indis de violència sobre NNA (article 15 LOPIVI). Aquest precepte conté una doble dimensió: un incís primer, en què es fixa un deure o obligació de caràcter comú de comunicació relatiu a qualsevol situació de violència; i, un incís segon, en què es delimita un deure de comunicació de delictes comesos a NNA. Sembla que el missatge no és del tot clar, ja que en el primer paràgraf, el deure genèric consisteix a "comunicar-lo a l'autoritat competent", sense concretar el legislador a qui s'està referint exactament, qüestió que és corregida, en canvi, al segon dels apartats.

Juntament amb això, i com a complement, s'estableix també un deure de comunicació qualificat per als qui pel seu càrrec, professió o activitat tinguin encomanada l'assistència de persones menors d'edat (personal qualificat

És fonamental que totes les persones que tinguin coneixement d'una possible situació de violència siguin capaces de comunicar-la a l'autoritat competent

S'estableix també un deure de comunicació qualificat per als qui pel seu càrrec, professió o activitat tinguin encomanada l'assistència de persones menors d'edat

dels centres sanitaris, escolars, esportiu, oci i lleure educatiu, de protecció a la infància i de responsabilitat penal de menors, d'acolliment, d'asil i atenció humanitària i establiments on resideixin habitualment NNA) (article 16 LOPIVI).

A més, per si això fos poc, es preveu la dotació per part de les administracions públiques dels mitjans necessaris perquè els mateixos NNA víctimes de violència o que hagin presenciat una situació de violència, puguin informar-ho de forma segura i fàcil, per a això es reconeix legalment la importància dels mitjans electrònics de comunicació, com ara línies telefòniques d'ajuda gratuïta (article 17 LOPIVI).

Finalment, el text disposa que tota persona que adverteixi continguts a Internet que suposin una forma de violència contra qualsevol NNA està obligada a comunicar-ho a l'autoritat i, si els fets poguessin ser constitutius de delictes, a les forces de seguretat, a la Fiscalia o al jutge (article 19 LOPIVI).

Diferents nivells d'intervenció en el context de l'oci educatiu

Àmbit de sensibilització (formació)

La mateixa norma emfatitza que l'exercici ple dels drets de la infància només es pot aconseguir si s'incorporen de forma transversal en els processos de coproducció de coneixement

Per assolir les metes estipulades per la LOPIVI és de vital importància conèixer-ne adequadament el contingut, principalment per part de les persones, administracions, institucions i organitzacions que vetllen i treballen per consolidar el respecte dels drets humans de la infància i l'adolescència. Tot això, per descomptat, sense deixar al marge els mateixos NNA (Saracosti et al., 2015). En aquest sentit, la mateixa norma emfatitza que l'exercici ple dels drets de la infància només es pot aconseguir si s'incorporen de forma transversal en els processos de coproducció de coneixement, és a dir, que NNA siguin consultats, siguin coinvestigadors o liderin processos de recerca en aquells àmbits que competeixen a les seves vides quotidianes com, per exemple, en el disseny de les polítiques i les institucions que busquen establir-se com a garants dels seus drets (Shier, 2018). Certament, aquestes eines poden millorar l'acció col·lectiva i la creació de mecanismes adequats perquè les persones menors defensin per elles mateixes el propi benestar (Thomson i Gunter, 2007; Reimer i Maclean, 2015).

És per tant fonamental, per assolir l'adequat desenvolupament de les previsions de la LOPIVI, que, en primer terme, s'incideixi en el coneixement del contingut de la norma, així com de totes les novetats que aquesta introdueix al nostre ordenament jurídic, tant pels i per les professionals, voluntaris i voluntàries dels centres esportius i socioeducatius, com pels NNA usuaris;

per a, tot seguit, ser capaços d'identificar els passos següents a emprendre per assolir-ne l'efectiva aplicació pràctica.

Cal afegir-hi que la mateixa LOPIVI preveu, a l'article 48.2, que els qui treballin en entitats que realitzen habitualment activitats esportives, d'oci i lleure amb NNA “a més han de rebre formació específica per atendre adequadament i desenvolupar l'esport inclús amb aquells NNA que tinguin alguna discapacitat”. Ara bé, d'acord amb aquesta previsió legal no queda clar a qui imposa la norma aquesta obligació d'impartir la formació addicional, ni tampoc el contingut que aquesta ha d'abastar. Sembla, a priori, i sempre a l'espera del corresponent desenvolupament reglamentari per part de les comunitats autònomes, que el grau d'intensitat, el contingut i el format d'aquest tipus de formació específica, atès que no es concreta a la norma, dependrà del que cada entitat consideri més oportú (Sánchez, 2022a).

Això no obstant, el que sí que sembla extreure's amb claredat del redactat de la LOPIVI és que la formació en aquestes temàtiques ha d'esdevenir un compromís i una responsabilitat tant de l'entitat esportiva, d'oci i lleure educatiu com del personal, ja sigui contractat o voluntari, que treballa o hi col·labora, i quan ens referim al personal ho fem pensant en tots aquells subjectes que tenen algun tipus de relació o contacte amb els NNA.

Àmbit de la prevenció

Quant a la prevenció de la violència en l'àmbit de l'esport, l'oci i el lleure educatiu s'estableix la necessitat de comptar amb protocols d'actuació davant de la violència que s'han d'aplicar a tots els centres que facin activitats d'aquesta índole, independentment de la seva titularitat (article 48 LOPIVI). En aquest sentit, les entitats que facin activitats d'aquest tipus amb NNA de manera habitual estan obligades a designar un delegat o delegada de protecció, que ostentarà com a funcions principals: escoltar i atendre les inquietuds dels NNA; encarregar-se de la difusió i el compliment dels protocols; comunicar els casos en què s'hagi detectat una situació de violència; i, per últim, fomentar la participació activa dels NNA en tots els aspectes de la seva formació i desenvolupament integral (article 49 LOPIVI). A aquesta figura, en concret, i per considerar-la com un dels elements essencials per a la posada en pràctica efectiva de les disposicions de la LOPIVI en l'àmbit de l'esport i l'oci socioeducatiu, es dedica de manera íntegra el proper apartat.

Les entitats que facin activitats de manera habitual estan obligades a designar un delegat o delegada de protecció

Així, cal formar NNA específicament per millorar la seva capacitat de reconèixer situacions de violència de manera anticipada i facilitar-los les eines d'autoprotecció que els ajudin a reaccionar-hi adequadament. De la mateixa manera, cal augmentar la disponibilitat de programes orientats a crear consciència entre els NNA i educar-los sobre el seu dret a viure fora de perill de la violència i sobre on buscar assistència en el cas que s'arribi a produir. De

la mateixa manera, se'ls ha de fer partícips del disseny i l'aplicació d'aquests programes per assegurar que siguin pertinents, útils i adequats.

Arribats a aquest punt, i malgrat les obligacions assumides per les comunitats autònomes a què la mateixa LOPIVI fa menció expressa, cal tancar aquest apartat recordant que encara s'espera un desenvolupament normatiu significatiu en aquest sentit, que eviti que les proclames contingudes a l'articulat de la LOPIVI acabin convertint-se en meres declaracions d'intencions o en els qualificats com a drets entelèquia. Per exemple, sense anar més lluny, la figura del delegat o la delegada de protecció havia de ser desenvolupada per part de les diferents comunitats autònomes dins dels sis mesos següents a l'entrada en vigor de la LOPIVI (25 de juny de 2021), circumstància que denota l'evident retard acumulat.

El delegat o delegada de protecció com a eix del sistema

Un cop detallades les principals característiques que informen el contingut general de la LOPIVI, així com presentats els diversos nivells d'intervenció en l'àmbit de l'esport, l'oci i el lleure educatiu, ens aboquem, tot seguit, a la presentació breu de la figura que, en principi, està cridada a exercir un rol protagonista en la posada en pràctica de les disposicions d'aquesta norma a les entitats esportives, d'oci i lleure educatiu: el delegat o la delegada de protecció.

En aquest sentit, la LOPIVI no és particularment explícita en la concreció de la institució esmentada. Efectivament, la norma es limita a recollir l'obligació de les entitats que realitzin de forma habitual activitats esportives o d'oci amb NNA de designar la figura del delegat o delegada de protecció i enumera, de manera força genèrica, algunes de les seves atribucions. Ara bé, guarda silenci respecte al perfil professional, dependència jeràrquica, criteris de nomenament i funcions més específiques que es poguessin atorgar a la figura.

Una de les possibles explicacions a una regulació legal tan exigua podria trobar-se en les qüestions competencials existents entre l'Estat i les comunitats autònomes. No en va aquest va ser un dels punts més controvertits durant el procediment d'elaboració de la LOPIVI. De fet, i malgrat la pràctica unanimitat entre els grups parlamentaris pel que fa al fons de l'assumpte, la disputa competencial no va aconseguir ésser resolta a nivell polític fins a l'últim moment.

En virtut d'això, com més detallades i específiques siguin les disposicions contingudes a la LOPIVI, més fàcilment es poden arribar a considerar com a “regulació substantiva” sobre la matèria, qüestió que, en principi, correspon de manera exclusiva a les comunitats autònomes, en lloc de “condicions bàsiques de protecció cridades a garantir la igualtat de tot NNA en l'exercici dels seus drets”, que sí que pertanyen pròpiament a l'Estat (article 149.1.1 de la Constitució espanyola). En aquest sentit, si s'hi hagués incorporat obligacions molt concretes en l'àmbit que ens ocupa –esport, oci i lleure educatiu–, sense la consegüent dotació pressupostària, es podria haver considerat –i de fet una part de la doctrina així ho estima– com una invasió de les competències autonòmiques (Sánchez, 2022b).

Doncs bé, davant dels interrogants legals que ens planteja la LOPIVI, i en absència de normes autonòmiques que ens hi ofereixin més claredat, les entitats esportives, d'oci i de lleure educatiu semblen gaudir d'un amplíssim marge de discrecionalitat per poder prendre les seves pròpies decisions sobre les tasques encomanades al delegat o la delegada de protecció. Ara bé, no obstant això, no es pot obviar que l'apartat c) de l'article 48.1 de la LOPIVI sí que estableix algunes tasques mínimes que aquesta figura està cridada a complir.

En primer lloc, el delegat o delegada de protecció ha d'encarnar una figura a què els NNA puguin acudir per expressar les seves inquietuds. És a dir, algú proper, que generi confiança, amb certa experiència en la cultura organitzacional de l'entitat de què forma part i absolutament accessible als NNA i les seves famílies. No en va, el delegat o delegada està cridat a liderar el canvi de mentalitat exigida per la LOPIVI, en el sentit de propiciar la generació d'espais segurs o protectors –lliures de violència– a les entitats dedicades a l'esport, l'oci o el lleure educatiu (García, 2022).

En segon lloc, el delegat o la delegada s'ha d'encarregar de la difusió i el compliment dels protocols adoptats per les administracions autonòmiques. És a dir, assumeix la responsabilitat de coordinar totes les activitats, ja siguin de caràcter formatiu, divulgatiu o avaluatiu que tinguin relació directa amb la posada en funcionament, i alhora generar el coneixement del protocol o dels protocols que han de conduir l'entitat a generar un entorn segur per als NNA. Això exigeix que la persona o persones que assumeixin aquest rol tinguin certa capacitat per produir i desenvolupar materials, iniciatives i dinàmiques que acostin professionals, col·laboradors, directius i molt especialment NNA vinculats amb aquesta entitat al nou enfocament que, de la violència, més des de l'àmbit promocional i preventiu, tracta d'instal·lar la LOPIVI a l'àmbit de l'esport, l'oci i el lleure educatiu. Així mateix, també correspon al delegat o delegada de protecció la tasca de liderar l'adaptació dels lineaments generals continguts als protocols generats per les administracions autonòmiques a la realitat, particularitats i idiosincràsia de l'entitat en què desenvolupi les seves funcions.

Les entitats esportives, d'oci i de lleure educatiu semblen gaudir d'un amplíssim marge de discrecionalitat sobre les tasques encomanades al delegat o la delegada de protecció

El delegat o delegada està cridat a liderar el canvi de mentalitat exigida per la LOPIVI, en el sentit de propiciar la generació d'espais segurs o protectors

En tercera instància, el delegat o la delegada de protecció és l'encarregat d'iniciar les comunicacions pertinents en els casos en què s'hagi detectat una situació de violència sobre la infància o l'adolescència. Així, sense perjudici que les administracions públiques hagin de desenvolupar mecanismes específics de comunicació de sospita d'una situació de violència (article 16.4 LOPIVI), també hi ha un deure de comunicació general i un deure qualificat, que en aquest darrer cas sembla evident que recau sobre el delegat o la delegada de protecció, com a persona que té encomanada l'assistència de protecció a NNA per raó del seu càrrec, professió o activitat. Aquest deure de comunicació qualificat a què fem referència significa traslladar informació sobre el cas de risc o maltractament infantil o adolescent a les institucions adequades, sense perjudici de prestar al NNA l'atenció immediata que necessiti. Ara bé, aquesta funció no s'ha de confondre amb l'obligació o la responsabilitat de demanar informació o investigar per aclarir els fets (Belmonte i Olaguibel, 2021). Així, cal que la persona o persones a les quals se'ls assigni aquest rol entenguin perfectament el funcionament del o dels protocols d'intervenció i derivació davant de situacions de violència, que coneguin les autoritats davant les quals s'han d'adreçar, així com els canals de denúncia existents per això.

Certament, si un adult o un NNA que pertany a l'entitat detecta una situació de violència sobre un NNA s'ha de posar en contacte amb el delegat o delegada de protecció i traslladar-li la informació de què disposa com més aviat millor, perquè aquest decideixi, acte seguit, els passos a fer.

El delegat o la delegada de protecció ha d'intervenir i mediar en els conflictes aportant solucions pacífiques i educatives

En quart i darrer lloc, el delegat o la delegada de protecció ha d'intervenir i mediar en els conflictes aportant solucions pacífiques i educatives

Conclusions

L'aprovació de la LOPIVI suposa un abans i un després en l'abordatge de la lluita contra la violència cap als NNA al model normatiu espanyol. Representa un canvi de paradigma amb una visió integral en el tractament de la violència, posant l'accent en la prevenció, amb mesures de detecció precoç, en la sensibilització i l'educació, per tal de crear entorns segurs en què prevalgui la cultura del bon tracte. I és en aquest context on cal ubicar la figura del delegat o delegada de protecció en l'àmbit de l'oci educatiu, institució cridada a convertir-se en un veritable referent en la lluita contra la xacra de la violència vers la infància i l'adolescència.

Ara bé, sent conscients de la importància de la posada en pràctica del delegat o delegada de protecció, es constata i ha de ser objecte de crítica la manca de desenvolupament de la figura esmentada per part de les normatives autonòmiques. Aquesta circumstància ha provocat que certes entitats de lleure educatiu, aquelles que compten amb més mitjans personals i econòmics, hagin iniciat un procés intern, diguem-ne d'autogestió o reflexió, per establir les bases mínimes sobre les quals desenvolupar i dotar de contingut aquesta figura exigida per la LOPIVI.

Efectivament, la diversitat d'entitats i de realitats que caracteritzen l'àmbit de l'oci educatiu a Espanya suposen la necessitat de generar unes pautes o orientacions mínimes que ajudin o acompanyin tot aquest univers de centres que treballen des de l'àmbit no formal en el desenvolupament integral de NNA perquè designin amb coneixement de causa –perfil adequat, formació necessària, claredat de funcions– la persona o persones que exerceixin el rol de delegat o delegada de protecció, amb totes les implicacions i responsabilitats que això comporta. Només així, aquesta figura ostentarà la capacitat i la credibilitat suficient com per erigir-se en un referent en la lluita contra la violència cap a la infància i l'adolescència en l'àmbit de l'oci i el lleure educatiu, i tot això des de la convicció del canvi de paradigma propugnat per la LOPIVI.

Isaac Ravetllat Ballesté
Professor de Dret Civil
Universitat de Talca, Xile
Director del Centre d'Estudis sobre Drets de la Infància i l'Adolescència
(CEDIA)
Grup de recerca en Innovació i Anàlisi Social (GIAS)
iravetllat@utalca.cl

Dra. Maite Marzo Arpón
Professora contractada doctora de la Facultat d'Educació Social i
Treball Social Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull
Grup de recerca en Innovació i Anàlisi Social (GIAS)
mmarzo@peretarres.url.edu

Pere-Joan Giralt i Rovira
Professor investigador de la Facultat d'Educació Social i Treball Social
Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull
Grup de recerca en Innovació i Anàlisi Social (GIAS)
pjgiralt@peretarres.url.edu

Dra. Txus Morata García
Professora titular de la Facultat d'Educació Social i Treball Social
Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull
Directora de la Càtedra d'Oci Educatiu i Acció Sociocultural Pere Tarrés
Grup de recerca en Innovació i Anàlisi Social (GIAS)
tmorata@peretarres.url.edu

Dra. Eva Palasí Luna
Professora associada de la Facultat d'Educació Social i Treball Social
Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull
Directora del Màster universitari en Models i estratègies d'acció social i
educativa a la infància i l'adolescència
Grup de recerca en Innovació i Anàlisi Social (GIAS)
epalasi@peretarres.url.edu

Bibliografia

- Arguilea, C., Echeverría, J., Gómez, M.; López, D., Albert, N., Bonny, C., Santana, C., Villar, S., Colunga, H., Llosa, J., Burillo, E., Belarte, A., Moreno, N., Martínez, N. i Langreo, R. (2022). *Infancia y violencia. Estudio participativo de la situación en España y construcción de propuestas para mejorar la atención a la infancia y adolescencia*. UNICEF España.
- Belmonte, O. i Olaguibel, A. (2021). *Protección de la infancia desde el entorno escolar. El coordinador/a de bienestar y protección. Recomendaciones para la aplicación de la LOPIVI en los centros educativos*. Unicef España.
- Bello, A., Martínez, M. i Rodríguez, I. (2019). *Érase una voz... Si no nos creen, no nos ven*. Educo.
- Cabrera, M. (2022). Per fi una llei pel bon tracte de la infància. *Revista Estris*, 245, 7.
- Comitè dels Drets de l'Infant (2018). *Observaciones finales sobre los informes periódicos quinto y sexto combinados de España, de 5 de marzo de 2018*. Document CRC/C/ESP/CO/5-6.
- Comitè dels Drets de l'Infant (2011). *Observación general N.º 13, relativa al derecho del niño a no ser objeto de ninguna forma de violencia, de 18 de abril de 2011*. Document CRC/C/GC/13.
- FAPMI-ECPAT España (2022). *I Foro de prevención de la violencia contra las personas menores de edad en el ámbito deportivo. Buenas prácticas desde el enfoque de los derechos de la infancia*. Madrid: FAPMI-ECPAT España.
- García, S. (2022). Cap a una cultura del bon tracte. Com construïm entorns segurs? *Revista Estris*, 245, 3.
- García, M. D. (2017). Derecho de corrección paterno: Estudio de su alcance, evolución, pertinencia y límites jurisprudenciales. *Anuario de Justicia de Menores*, 17, 291-336.
- González, E. (2022). Què entenem per bon tracte. *Revista Estris*, 245, 2.

Guilabert, M. R. (2020). El derecho de corrección: estado actual de la cuestión desde la perspectiva del Derecho civil, penal y de la psicología del aprendizaje. *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, 13, p. 284-333.

Guirado, S. y Ramón, F. (2020). Custodia compartida y violencia de género: propuestas de presente y futuro. *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, 12, 676-697.

Martínez, C. y Escorial, A. (2021). *Guía sobre la Ley Orgánica de Protección Integral a la Infancia y la Adolescencia frente a la violencia*. Plataforma de Organizaciones de Infancia de España.

Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 (2021). *Boletín de datos estadísticos de medidas de protección a la infancia*. Boletín núm. 23. Datos 2020. Madrid: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030.

Montserrat, C., García, M., Planas, A. i Soler, P. (2022). Children's understanding of gender-based violence at home: The role school can play in child disclosure. *Children and Youth Services Reviews*, 136, 1-9.

Morata, T., López, P., Marzo, M. i Palasí, E. (2021). The influence of leisure-based community activities on neighbourhood support and the social cohesion of communities in Spain. *International Social Work*. <https://doi.org/10.1177/00208728211021144>

Noble-Carr, D., Moore, T. i MacArthur, M. (2020). Children's experiences and needs in relation to domestic and family violence; findings from a meta-synthesis. *Child & Family Social Work*, 1, 182-219.

Novella, A. M., Llena, A., Noguera, E., Gómez, M., Morata, T., Trilla, J., Agurd, I. i Cifre, J. (2015). *Participación infantil y construcción de ciudadanía*. Editorial Graó.

Pérez, A. M. (2021). *Prevención y protección integral frente a la violencia infantil. Un enfoque desde los derechos de niños, niñas y adolescentes*. Tirant lo Blanch.

Ravetllat, I. (2015). *Aproximación histórica a la construcción sociojurídica de la categoría infancia*. Editorial Universitat Politècnica de València.

Reimer, K. i Maclean, L. (2015). Taking note: engaging students as co-researchers. *Radical Pedagogy*, 2, 68-92.

Rodríguez, I. i Blanco, P. (2020). La violencia, ¿es una realidad persistente de la adolescencia del siglo XXI? *Universitas Revista de Ciencias Sociales y Humana de la Universidad Politécnica Salesiana*, 32, 121-138.

Salazar, C., Arellano, A. i Peña, C. (2016). Programas de ocio activo e infraestructura de esparcimiento (como elementos protectores) en los estudios sobre violencia escolar. *Revista Mad*, 34, 179-195.

Sánchez, B. (2022a). *Informe sobre las obligaciones de las entidades deportivas y de ocio en la Ley Orgánica 8/2021 y la figura del delegado o delegada de protección*. Cátedra Santander de los Derechos del Niño.

Sánchez, B. (2022b). La protección a la infancia y la adolescencia desde un punto de vista competencial: evolución y límites tras la Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio. *Revista de Derecho Político*, 114, 149-176.

Sánchez-Morago, S. i Becerril, D. (2019). Los menores víctimas de violencia familiar no física: tres visiones complementarias. *Cuadernos de Trabajo Social*, 2, 419-430.

Saracostti, M. i Castillo, P. (2021). Creación de un Hub de investigadores niños, niñas y jóvenes junto a investigadores consolidados para la generación de conocimiento relevante para la política pública. Dins: Red de Universidades por la Infancia (Ed.). *Agenda niñez y adolescencia 2022-2026. Propuestas para una política pública integral* (p. 205-210) Ed. Universidad Autónoma de Chile.

Saracostti, M., Grau, M. O., Caro, P., Kinkead, A. P. i Vatter, N. (2015). El derecho de participación en la niñez: debates, desafíos y alcances para la investigación social y su incidencia en la política pública. *Revista del CLAD Reforma y Democracia*, 62, 211-244.

Shier, H. (2018). Towards a new improved pedagogy of children's rights and responsibilities. *International Journal of Children's Rights*, 4, 761-780.

Thomson, P. i Gunter, H. (2007). The methodology of students-as-researchers: valuing and using experience and expertise to develop methods. *Discourse Studies in the Cultural Politics of Education*, 3, 327-342.

Normes jurídiques citades

Convenció dels Drets dels Infants. Assemblea de les Nacions Unides, de 29 de novembre de 1989.

Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència. Boletín Oficial del Estado, núm. 134, de 5 de juny de 2021.

Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell de la Unió Europea de 14 de juny del 2021 per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea. Diari Oficial de la Unió Europea, núm. 223, de 22 de juny de 2021.

---

* Aquest article deriva del projecte de recerca intitulat "Eines pedagògiques per a la implementació de la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència a les entitats de lleure educatiu", finançat pel Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 amb càrrec a l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques.
